

один до одного. Наш досвід застосування тренінгу особистісної зрілості свідчить, що завдяки йому у студентів не тільки формується локальне позитивне ставлення до членів власної групи, а й виробляється загальна гуманістична установка, яка проявляється у відмові від однобічної центрації на дидактичних і організаційних завданнях педагогічної діяльності та зосередженні уваги на особистісному становленні учнів. Майбутні вчителі стають менш категоричними і критичними, більш толерантними до психологічної своєрідності школярів, чутливими до їхніх внутрішніх переживань і проблем, готовими зрозуміти точку зору іншого, поважати його інтереси та прагнення.

Список використаної літератури

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : Прогресс, 1986. – 422 с.
2. Емельянов Ю. Н. Обучение общению в учебно-тренировочной группе / Ю. Н. Емельянов // Социальная психология в трудах отечественных психологов. – СПб. : Питер, 2000. – С. 414–424.
3. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека: Парадигмы, проекции, практики / А. Б. Орлов. – М. : Академия, 2002. – 272 с.

В. П. Горпинюк,
м. Київ

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ І РИНКОВОЇ СИСТЕМ ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ВИБОРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто фактори – ідеологічний, соціально-економічний, соціальної залученості – незалученості, соціального прагматизму, соціально-моральних принципів профорієнтації як основа розвитку соціалістичної і ринкової систем підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення.

Ключові слова: *соціальний прагматизм, соціально-моральні принципи профорієнтації, професійне самовизначення.*

Засада розвитку соціалістичної і ринкової систем підготовки учнівської молоді до професійної діяльності – сукупність головних факторів як рушійної сили поступу суспільства. Зокрема: 1) *ідеологічний фактор* – ідеологія соціалістичної чи ринкової економіки, профорієнтаційної роботи; 2) *соціально-економічний фактор* – соціально-економічні відносини в суспільстві; 3) *фактор соціального прагматизму* – довіра до світу, відповідальність перед суспільством, соціальна привабливість; 4) *фактор соціально-моральних принципів профорієнтації* – моральні й практичні засади профорієнтаційної роботи з учнями; 5) *прогностичний фактор* – соціально-економічне прогнозування потреб у кадрах; 6) *соціально-психологічний фактор* – роль школи, сім'ї і самої особистості в професійному самовизначенні; 7) *соціально-педагогічний фактор* – рух у профорієнтаційній діяльності школи, громадськості, сім'ї до особистості учня як суб'єкта професійного зростання (О. Мельник, І. Уличний); 8) *науково-технічний фактор* – стан розвитку науки, техніки у державі; 9) *фактор соціальної інклюзії – ексклюзії* – залученість чи

незалученість молоді до форм суспільної організації, соціальних мереж.

Коротко з'ясуємо сутність ідеологічного і соціально-економічного факторів та факторів соціального прагматизму, соціальної залученості – незалученості, соціально-моральних принципів профорієнтації як умов розвитку соціалістичної і ринкової систем підготовки молоді до вибору професії.

Ідеологічний фактор. Персональна ідентичність радянської молоді підпорядковувалася логіці ідеологічної доктрини КПРС. Великою мірою це стосувалося і профорієнтаційної роботи в школі. Формування професійного самовизначення учнів було тривалим процесом їхнього ідейно-політичного трудового, морального виховання. Проблема профорієнтації мала загальнодержавне значення і розв'язувалася соціально-педагогічними засобами і методами в загальній системі комуністичного виховання і навчання (В. Новиков).

Профорієнтаційна діяльність сучасної школи випробовується у ринкових обставинах. Нині панує ідеологія ринку праці з обмеженою відповідальністю перед молоддю за її життєві проекти. Ідеологія ринкової економіки притлумлює формування у молоді громадянських, соціальних, моральних мотивів вибору професії. Профорієнтація є інструментом посиленого ідеологічного впливу ринкової економіки на молодь.

Соціально-економічний фактор. За соціалізму велика вага надавалася використанню досягнень науки у виробництві, упровадженню нових технологій у народному господарстві. Створювалися ефективні системи підвищення кваліфікації кадрів, молодь освоювала нові професії. У школах вводився облік розподілу випускників за формами професійного навчання та їхнього працевлаштування. Соціальна зрілість молоді сприяла розширенню меж її трудової діяльності. Уживалися заходи для дотримання прав громадян на освіту, працю, житло, медичну допомогу [1]. Дослідження проблем профорієнтації та вирішення її завдань спрямовувалися на розбудову планової економіки.

З 90-х років знижується престиж професій освіти й культури, наукової діяльності, посилюється невідповідність між професійно-кваліфікаційною структурою випускників усіх навчальних закладів і потребами ринку праці [4, с. 407, 409]. Нинішні стереотипи вибору професії зумовлені тиском ринку праці. В умовах неусталеності української ринкової економіки та значного розшарування населення за рівнем доходів чинна жорстка конкуренція у середовищі найманих працівників (Ю. Маршавін). Ринок праці обертається коло купівлі – продажу робочої сили. Через домінування ринкових відносин зростає кількість незайнятого працездатного населення. Не забезпечується сталість сформованих у людини стратегій самореалізації у вибраній професійній діяльності та в різних сферах життя [2, с. 5]. Утім, ринкова економіка прибирає вигляду самодостатньої складової розвитку українського демократичного суспільства. Вільне самоутвердження суспільних здібностей молоді підмінюється при капіталізмі свободою її експлуатації [1, с. 65]. У наслідку знецінюється національна робоча сила, зростає безробіття, поглиблюється соціально-економічна нерівність громадян, формалізується дотримання їхніх демократичних прав.

Фактор соціальності залученості – незалученості молоді. Соціальна залученість широких верств населення до участі в житті соціалістичного суспільства була засадою творення науково обґрунтованої системи профорієнтації у школі та підставою допрофесійної підготовки учнівської молоді – політехнічної освіти, трудової підготовки, поєднання середньої освіти з виробничою практикою тощо. Наявність робочих місць, зайнятість розглядалися як чинник, що забезпечує залучення до соціального життя.

За ринкової економіки, ринку найманої робочої сили відбуваються процеси соціального розмежування молоді. Соціальну незалученість спричинюють безробіття, незайнятість, агресивна конкуренція на ринку праці. Українське суспільство не переймається проблемою соціальної незалученості молоді до професійного самовизначення. Незалученість молоді до творення середнього класу стає на заваді її конструктивного професійного самовизначення.

Фактор соціального прагматизму. У 60–80-ті роки професійне самовизначення старшокласників гуманізувалося настановленнями соціального прагматизму – сукупності якісних характеристик соціально орієнтованої діяльності суб'єктів, заснованої на принципах соціальної відповідальності, довіри, соціальної привабливості [3, с. 352]. Моральна сфера соціального прагматизму утверджувала молодь в її професійному спрямуванні, убезпечувала від цілковитого засилля комуністичної ідеології. Через залучення молоді до виконання суспільних обов'язків у неї виховувалося почуття соціального зв'язку з іншими людьми, породжувалася базова цінність – відповідальна залежність, яка співвідносилася із соціальною відповідальністю за вибір майбутньої професії. Соціальна відповідальність ґрунтувалася на довірливих взаєминах між педагогами й учнями, а також на соціальній привабливості суб'єкт-суб'єктних відносин. Соціальна привабливість суб'єкт-суб'єктних відносин була знаряддям формування в учнів готовності до професійного самовизначення.

У сучасних соціально-економічних (ринкових) реаліях соціальний прагматизм обмежується суто прагматичними міжособистісними і міжгруповими відносинами. Унаслідок втрати довіри до вартості суспільно значущих професій молодь не усвідомлює свого місця у системі нинішніх суспільних відносин, не бачить сенсу досягнення балансу об'єктивних соціально-економічних обставин і суб'єктивних індивідуальних можливостей.

Фактор соціально-моральних принципів профорієнтації. Підготовка до трудової діяльності у 60–80-х роках передбачала соціально-моральне формування особистості учня як майбутнього суб'єкта соціалістичних суспільних відносин. До обов'язків школи належало забезпечити зв'язок профорієнтації з принципами комуністичної моралі та домагатися засвоєння учнями її ціннісно-нормативних настановлень. Молодь виховувалася на трудових традиціях народу. У неї формувалися соціалістичні переконання, соціально-моральні цінності й інтереси, відчуття причетності до загальної справи. Рівночасно учні ставали носіями моральних якостей – економічно-активної позиції, принциповості, бережливості, працелюбності тощо. Профорієнтація здійснювалася на засадах рівності прав і

обов'язків усіх громадян, солідарності, соціального оптимізму. Наразі колишній системі профорієнтації бракувало соціально-морального погляду на школяра як суверенну особистість, котра сама продукує свою профорієнтаційну діяльність. Освітня система мала тенденцію до схематизації професійного самовизначення, педагоги вдавалися до ідеологічного догматизму, патерналістського моралізування, внаслідок чого знецінювалася моральна свобода вибору професії.

Соціально-моральні принципи ринкової профорієнтації визначаються ідеологією роботодавців – суб'єктів суспільних відносин в економічній, культурній сферах. Сучасна профорієнтація творить цінності так званого ринкового матеріалізму, які замикаються на соціальній незалученості молоді до виконання суспільних обов'язків. Молодь не заохочується до суспільно продуктивної праці, відтак не усвідомлює значення майбутньої професії для розвитку країни. У молоді формуються ситуативні цінності, соціальний екстремізм, риси маргіналізованої особистості. Виховання активної життєвої позиції спрямовується на задоволення у майбутньому особистих потреб. Передусім формуються якості конкурентної особистості – мобільність, контактність, ринкова ініціативність, цілеспрямованість. Чільне місце посідають професійні цінності заодно з індивідуалізмом, утилітаризмом. Через відсутність стратегії розвитку демократичної країни школа не керується у профорієнтаційній діяльності соціально-моральними принципами громадянського суспільства.

Отже, розвиток соціалістичної і ринкової систем профорієнтації означається ідеологічним, соціально-економічним та іншими чинними факторами, різними ієрархіями цінностей суспільства тощо.

Список використаної літератури

1. Дубко Е. Л. Социальная справедливость / Елена Леонидовна Дубко // Этическая мысль: науч.-публицист. чтения. – М. : Политиздат, 1988. – С. 61–77.
2. Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика : наук.-метод. посібник [для вчителів] / за ред. О. В Мельника. – К. : Четверта хвиля, 2009. – Вип. 1. – 230 с.
3. Соціологічна енциклопедія / уклад. В. Городяненко. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с. – (Серія “Енциклопедія ерудита”).
4. Ткачук С. Професійне самовизначення учнів як соціально-педагогічна проблема / Станіслав Ткачук // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 22– 24 жовт. 2009 р. – Хмельницький, 2009. – С. 405 – 409.

*Г. Р. Зеркаліна,
м. Миколаїв*

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті наведено та проаналізовано результати дослідження, які доводять актуальність проблеми виховання культури ділового спілкування у майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ.

Ключові слова: культура спілкування, ділове спілкування, соціальна роль, майбутній